

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Львівський національний університет імені Івана Франка
Філологічний факультет
Кафедра української літератури імені академіка Михайла Возняка

Затверджено на засіданні
кафедри української літератури імені акад.
Михайла Возняка
філологічного факультету
Львівського національного університету
імені Івана Франка
(протокол № 1 від 31.08.2023)
Завідувач кафедри
доц. Микитюк В. І.

СИЛАБУС
з навчальної дисципліни
«Історія української літератури»
для студентів I курсу зі спеціальності 035 Філологія,
спеціалізації 035.01 Українська мова та література.

Назва курсу	«Історія української літератури»
Адреса викладання курсу	Львівський національний університет імені Івана Франка Львів, вул. Університетська, 1
Факультет та кафедра, за якою закріплена дисципліна	Філологічний ф-т, кафедра української літератури ім. акад. М. Возняка
Галузь знань, шифр та назва спеціальності	Галузь знань 03 Гуманітарні науки. Спеціальність 035 Філологія. Спеціалізація 035.01 Українська мова та література
Викладач курсу	Криса Богдана Семенівна доктор філологічних наук, професор
Контактна інформація викладача	bohlanakrysa@gmail.com
Консультації по курсу відбуваються	Консультації в день проведення лекцій/практичних занять (за попередньою домовленістю).
Сторінка курсу	https://philology.lnu.edu.ua/course/istoriya_ukrayinskoyi_literatury_11-18_stolittya
Інформація про курс	«Історія української літератури» є нормативною дисципліною для студентів I курсу спеціальністю 035, зі спеціалізації 035.01 українська мова та література. Викладається в 1-му й у 2-му семестрах в обсязі 64 лекційних годин і 64 годин практичних занять. Підсумковий контроль: після 1-го семестру – залік, після 2-го семестру – іспит.
Коротка анотація курсу	Історія української літератури XI-XVIII ст. - основний курс для студентів-філологів, що охоплює всі періоди давньої літератури, розвиток якої впродовж восьми століть був тісно пов'язаний з християнськими джерелами – зі Святим Письмом, творами східних і західних Отців Церкви, зі жанровим репертуаром і канонами християнської писемної традиції. Власне, історія давнього українського письменства відкривається як єдність духовного досвіду й досвіду слова та складається в наскрізний сюжет. Ця особливість супроводжує зміну стильових парадигм: спільне джерело засвідчує оновлення підходів і способів інтерпретації подій і текстів і зумовлює тяглість літературної свідомості.
Мета та завдання курсу	Метою вивчення нормативної дисципліни «Історія української літератури» є системне та послідовне вивчення закономірностей літературного розвитку XI–XVIII ст. в Україні.
Література для вивчення дисципліни	Основна література: 1. Возняк М. Історія української літератури: У 2 кн. – Львів, 1992, 1994. 2. Грушевський М. Історія української літератури: В 6 кн., 9 т. – Київ, 1993–1996. 3. Єфремов С. Історія українського письменства. – Київ, 1995. 4. Ісіченко І., Архiepіскоп. Історія української літератури: Середньовіччя. Ренесанс (XI–XVI ст.). – Харків, 2021. 5. Ісіченко І., Архiepісп. Історія української літератури: епоха Бароко (XVII–XVIII ст.). Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Львів, 2011. 6. Історія української літератури: У 12 т. – Т. 1. Давня література (X – перша половина XVI ст.). – Київ, 2013.

7. Історія української літератури: У 12 т. – Т. 2. Давня література (друга половина XVI – XVIII ст.). – Київ, 2014.
8. Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. // Франко І. Зібрання творів: У 50 т. – Київ, 1984. – Т. 41.
9. Чижевський Д. Історія української літератури (від початків до доби реалізму). – Тернопіль, 1994.
- Додаткова література:
1. Антипролог: Збірник наукових праць, присвячених 60-річчю члена-кореспондента НАН України Миколи Сулими. – Київ, 2007.
 2. Бабич С. Творчість Мелетія Смотрицького в контексті раннього українського бароко. Монографія [у надзаг.: Львівська медієвістика. – Вип. 2]. – Львів, 2008.
 3. Білоус П. Василь Григорович-Барський: життя як мандрівка. – Київ, 2021.
 4. Біля джерел українського бароко: Збірник наукових праць. [У надзаг.: Львівська медієвістика. – Вип. 3]. – Львів, 2010.
 5. Горський В. Святі Київської Русі. – Київ, 1994.
 6. Дмитро Туптало у світі українського бароко: Збірник наукових праць. [У надзаг.: Львівська медієвістика. – Вип. 1]. – Львів, 2007.
 7. Ісіченко І., Архiepіскоп. Аскетична література Київської Русі. – Харків, 2007.
 8. Ісіченко Ю. Києво-Печерський патерик у літературному процесі кінця XVI – початку XVIII ст. на Україні. – Київ, 1990.
 9. Кирило Транквіліон Ставровецький – проповідник Слова Божого. – Львів, 2017. – (Серія «Київське християнство». – Т. 6; Серія «Львівська медієвістика». – Вип. 5).
 10. Корпанюк М. Слово. Хрест. Шабля (українське монастирсько-церковне, світське крайове літописання XVI–XVIII ст., компіляції козацького літописання XVIII ст. як історико-літературне явище). – Київ, 2005.
 11. Кралуок П. Мелетій Смотрицький і українське духовно-культурне відродження кінця XVI – початку XVII ст. – Острог, 2007.
 12. Крися Б. Пересотворення світу. Українська поезія XVII–XVIII століть. – Львів, 1997.
 13. Культуротворча місія Почаївського василіянського монастиря. Збірник наукових статей. – Харків, 2018.
 14. Левченко Н. Біблійна герменевтика в давній українській літературі. – Харків, 2018.
 15. Матушек О. Проповіді Лазаря Барановича в дискурсі українського Бароко. – Харків, 2013.
 16. Мельник Я. Апокрифічний код українського письменства. – Львів, 2017.
 17. Паславський Іван. Гисихія і раціо. Філософський світ української культури середніх віків і ранньомодерного часу. Львів, 2015. 616 с.
 18. Пелешенко Ю. Українська література пізнього Середньовіччя (друга половина XIII – XV ст.): Джерела. Система жанрів. Духовні інтенції. – Київ, 2004.
 19. ПРОСФОНІМА : текст і контекст : зб. наук. праць [у надзаг.: Львівська медієвістика. – Вип. 4]. – Львів, 2013.

	<p>20. Сивокінь Г. Давні українські поетики. – Харків, 2001.</p> <p>21. Сиротинська Н. Перло многоцінне: музично-поетичний світ богородичної гимнографії. – Львів, 2014.</p> <p>22. Соболев В. Літопис Самійла Величка як явище українського літературного бароко. – Донецьк, 1996.</p> <p>23. Софронова Л. Старовинний український театр. – Львів, 2004.</p> <p>24. Трофимук М. Латиномовна література України XV–XIX ст.: жанри, мотиви, ідеї. – Львів, 2014.</p> <p>25. У пошуках єдиної основи: Метафізичний спектр українського письменства XI–XVIII століть: зб. наук. праць [у надзаг.: Львівська медієвістика. – Вип. 6.]. – Львів, 2020.</p> <p>26. Ушкалов Л. Ловитва невловного птаха: життя Григорія Сковороди. – Київ, 2017.</p> <p>27. Федорак Н. Вінець і вирій українського бароко. Сім наближень до Григорія Сковороди. – Харків, 2020.</p> <p>28. Федорак Н. Поетика Галицько-Волинського літопису. – Львів, 2005.</p> <p>29. Шевченко І. Україна між Сходом і Заходом: Нариси з історії культури до початку 18 століття. – Львів, 2014.</p> <p>30. Шевчук В. Муза Роксоланська: Українська література XVI–XVIII століть: У 2 кн. – Кн. 1: Ренесанс. Раннє бароко. – Київ, 2004.</p> <p>31. Шевчук В. Муза Роксоланська: Українська література XVI–XVIII століть: У 2 кн. – Кн. 2: Розвинене бароко. Пізнє бароко. – Київ, 2005.</p> <p>32. Яковенко Н. У пошуках Нового неба: Життя і тексти Йоанікія Галятовського. – Київ, 2017.</p>
Тривалість курсу	2 семестри
Обсяг курсу	128 годин аудиторних занять. З них 64 лекційні години для потоку, 64 години практичних занять і 80 годин самостійної роботи студента.
Очікувані результати навчання	<p>Після завершення цього курсу студент буде :</p> <p>- Знати:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) перекладні твори християнської традиції, які стали основою для розвитку оригінального письменства; 2) поняття «канону» як взірця для наслідування та як наукового інструментарію для відчитування авторських намірів і прийомів у процесі написання оригінального твору; 3) проблематику дослідження текстів XI–XIII ст., зокрема характер функціонування твору, його мовної специфіки, поняття «редакції», «критичного тексту»; 4) основні «топоси» як явище, що об’єднує риторику та поетику; 5) історичну й сучасну періодизацію літературного процесу XI–XVIII ст.; 6) назви книг, імена авторів і дослідників їхніх творів; 7) зміст літературних пам’яток, які входять до програми курсу. <p>- Вміти:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) читати, аналізувати твори різних жанрів, бачити їхні відмінні та спільні ознаки, зумовлені часом і обставинами творення, авторською індивідуальністю; 2) розрізняти стильові ознаки творів, їхню приналежність до певної школи, періоду;

	3) висвітлювати проблематику творчости того чи того автора з погляду історії сприйняття та сучасного розуміння.
Ключові слова	Перекладна література, Святе Письмо, жанр, Середні віки, оригінальна література, монументальний стиль, орнаментальний стиль, Ренесанс, латиномовна література, Реформація, полемічна література, Бароко, шкільна драма, метафізична поезія, літописна традиція.
Формат курсу	Нормативний, викладання якого здійснюється через проведення лекцій, практичних занять та консультацій для кращого розуміння тем; очний і заочний.
Теми	<p>1. Візантійська спадщина в українському літературному житті. Історія дослідження політично-військових і церковних чинників, завдяки яким середньовічна Україна потрапила в орбіту візантійської цивілізації, висвітлення цих чинників у літературних пам'ятках найранішого періоду. Ознайомлення з духовною традицією християнства. Місія Кирила та Методія. Переклади як дзеркало оригінальної літератури. Феномен церковнослов'янської мови. Біблія – «великий код» літератури Середньовіччя. Склад і жанровий характер Біблії. Старий і Новий Завіт. Септуагінта. Історія тексту Біблії та його засвоєння в Україні.</p> <p>Особливості функціонування біблійних текстів. Чотириєвангеліє та апракосне Євангеліє. Псалтир. Богослужбова поезія (гимнографія): тропарі, кондаки, канони, стихири. Структура та символічна мова літургії. Літургії Івана Золотоустого, Василя Великого, Григорія Двоєслова. Структура, художня мова, ритмічна модель акафіста. Акафіст до Пресвятої Богородиці.</p> <p>Патристика як синтез греко-римської античності і християнства. Александрійська й Антіохійська богословські школи. Кападокійський гурток (Василій Великий, Григорій Богослов, Григорій Ниський). Проповідництво. Іван Золотоустий як проповідник. Аскетичні твори Єфрема Сирина, Івана Синайського, Теодора Студита. Патерики. «Луг духовний» («Лимонар») Івана Мосха.</p> <p>Життя святих. Мартирії та мартирологи. Сюжети про вмч. Димитрія Солунського, вмц. Варвару, вмц. Катерину. Житіє прп. Антонія Єгипетського свт. Атанасія Александрійського, Сави Освяченого, Кирила Скитопольського. Святительські житія (свт. Миколая Мирлікійського). Збірники житій – синаксари, зокрема маріологічні – розповіді про чуда Пресвятої Богородиці, про богородичні ікони; прологи, Четві-Мінеї. Симеон Метафраст.</p> <p>Хронографи. Твори Йосифа Флавія, хроніки Івана Малали, Георгія Амартола.</p> <p>Шестодневи (свт. Василя Великого, Йоана (екзарха Болгарського). Палей. Повісті про Александра Македонського, Акира Премудрого. Апокрифічні твори. Збірник «Пчела».</p> <p style="text-align: center;">Практичне заняття № 1</p> <p>Перекладне письменство. Джерела, жанри, редакції. Корпус перших перекладних пам'яток.</p> <p>2. Жанри та стилі в українській літературі XI–XIII ст. Поняття «канону» як сукупности встановлених норм, правил і творчих принципів у середньовічному мистецтві – результат тривалого</p>

формування, що позначає використання можливих ресурсів, після чого починаються пошуки нових перспектив (очевидно, для тієї літератури, на матеріалі якої «канон» було сформовано). Таким чином, сповідування готового «канону» з боку руського письменства, яке робило свої перші кроки, підкреслювало дистанцію між ним і візантійським досвідом. Водночас «канон» – це лише своєрідний вимір літературної праці, поза яким є інші джерела творчої енергії, про що свідчить інтенсивний характер початкового етапу розвитку. Цей характер проявився не лише в тому, що за аналогіями до перекладних з'явилися власні твори, вписані у візантійську жанрову систему і структурно-композиційно, і великими вживленими в мовну тканину перекладними цитатами, яких невтаємничений читач може не розрізнити. Зрештою, так тривало довго, і, щоби відкрити справжню картину цього явища, треба ретельно зіставляти першотвори, їх переклади й українські тексти не лише першого періоду (XI–XIII ст.), але й XVI–XVII ст.

Водночас завдяки дії канону література набула певного руху, окремі жанрові різновиди, хоч і в канонічних межах, вирізнялися живими неповторними ознаками, зумовленими українськими реаліями, талантами авторів, сугестією письма. Поєднання таких ознак стало основою для стильової парадигми: твори тих самих жанрів упродовж одного-двох століть помітно відрізняються характером світорозуміння та способом викладу. За Д. Чижевським, перші століття вже заявили про стильову доміную, що дає знати про себе зміною ідеології та загального світорозуміння.

Перший літопис – «Повість временних літ» – як пам'ятка монументального стилю. Визначення літопису. Історія тексту, джерела «Повісти временних літ», жанрові особливості, характер літописних оповідань.

Практичне заняття № 2

«Повість временних літ»: джерела, структурно-композиційний характер, форми викладу, різновиди літописних оповідань.

3. Ораторсько-проповідницька проза. Проповіді Теодосія Печерського. «Слово про Закон і Благодать» митрополита Іларіона.

Проповідь як один зі жанрів, які визначають перспективи розвитку давньоруської літератури. Утім, уже в ранньому проповідництві засвідчено кілька жанрових різновидів, зокрема проповіді Теодосія Печерського морально-дидактичного характеру, звернені до монастирської братії (про терпіння та милостиню, про душевну користь, про терпіння й любов), а також до князя Ізяслава (про пошанування неділі, про конфесійні відмінності західного і східного християнства), й відомий зразок урочистого церковного красномовства «Слово про Закон і Благодать» митрополита Іларіона, що є складним за архітектонікою проповідницьким твором, фактично – своєрідним циклом із чотирьох текстів, перший із яких – власне, проповідь – також поділяється на чотири фрагменти. Нині відомі три редакції твору та понад 15 списків.

Іларіонове «Слово» добре локалізоване в часі й у просторі, а його поява мала характерну історичну перспективу: відгук на ситуацію в київсько-

візантійських взаєминах, відгук на дискусії з юдейською громадою в Києві, перспектива християнського Києва, яку відкрив Володимир Великий, образ Ярослава Мудрого – продовжувача Володимирової справи.

Попри це, «Слово» мало ті самі джерела, що й кожний тогочасний текст: Святе Письмо, зразки візантійської проповіді, житійні й апокрифічні твори. А яскраво засвідчена індивідуальність, насамперед в архітектоніці, – це граничний, на межі можливого, розвиток канонічних ознак із домінантою монументального стилю (за концепцією Д. Чижевського).

Практичне заняття № 3

«Слово про Закон і Благодать» митр. Іларіона: історична панорама твору, композиція, риторичні фігури.

4. Агіографія. Трансформація візантійських зразків. Старокиївська житійна література. Читання про св. кн. Бориса та Гліба преп. Нестора. Житіє Теодосія Печерського преп. Нестора.

Житійна література – чи не найпопулярніший жанр, який захоплював переживанням «святости» у процесі її становлення. Для читача не мало особливого значення, якого походження було те чи те житіє, – кожен святий був своїм, бо належав до спільного християнського світу, а крім цього, згідно з раннім житійним канонам, закони жанру передбачали розмитість індивідуальних рис, відсутність конкретної пов'язаності з історичними чи зі суспільними обставинами, тобто житійний текст легко вписувався в інші життєві виміри.

Серед популярних перекладних творів цього жанру – житіє Сави Освяченого авторства Кирила Скитопольського. Цей твір належить до завершального періоду формування канону (VI ст.), на який міг орієнтуватися преп. Нестор, працюючи над «Читанням про св. кн. Бориса та Гліба» і над «Житієм Теодосія Печерського». Перший текст дозволяє говорити про певне інструментальне значення канону, знання якого дозволяло авторові компонувати свій твір, компенсуючи недостатність матеріалу введенням додаткових житійних мотивів. «Житіє Теодосія Печерського» – приклад відповідності житійної моделі та канонічного тексту. Теодосій постав учителем духовної повноти й цілісності, а преп. Нестор реалізував своє право, бажання та обов'язок викласти все «по ряду».

Становлення житійного канону як синтез греко-римської античності і християнського вчення, з одного боку, спиралося на риторичну традицію при компонуванні тексту, що породжувало своєрідну ерархічну структуру, а з другого боку, ця структура має глибоке символічне значення завдяки гравітаційній дії біблійних цитат.

Практичне заняття № 4

Житійні твори преп. Нестора.

5. Твори Володимира Мономаха: найближчий літературний контекст, автобіографічні елементи, функції біблійних цитат.

Повчання – середньовічний літературний жанр із виразною морально-дидактичною метою і з адресним характером, що розгортається у формі риторичних настанов, підкріплених писемними джерелами, а також життєвими прикладами.

Володимир Мономах (1053–1125) – онук візантійського імператора Костянтина IX Мономаха, син Всеволода Ярославовича. Отримав книгу повчань разом із посагом своєї дружини-англійки. Наміри автора: «Дітям своїм у доброчесності домогтися успіхів бажаючи», «Я, недостойний, дідом своїм Ярославом, благословенним, славним, наречений у хрещенні Васи́лієм.., отцем улюбленим і матір'ю своєю з Мономахів»; «сидячи на саях».

Серед джерел твору – Святе Письмо, старозавітні та новозавітні книги, часто псалтир, книги отців Церкви: «Повчання священникам» Івана Золотоустого, «Повчання монахам» Івана Постника, «Повчання про аскезу» Теодора Студита, «Ізборник Святослава» 1076 року, «Слово калугера про читання книг», «Слово отця до сина свого», «Повчання багатим», «Про запросини сильних», «Про повагу до батьків», «Слово св. Васи́лія, якою людині належить бути», «Про мудрість смиренних», «Про мед» (як поводитися за столом).

Закони християнського співжиття викладає за псалмами; за Васи́лієм Великим («Слово про подвижництво»): «Власть же ні за що майте, як і од усіх честь»; за Ісаєю. Канон княжої поведінки та повчальні розповіді про власне життя. «Лист до Олега» засвідчує декларацію тих самих поглядів.

Практичне заняття № 5

«Повчання» Володимира Мономаха: риси традиції та індивідуального стилю.

6. Українська паломницька проза. Паломництво як феномен середньовічної культури. Ігумен Данило та його послідовники. Паломництво як різновид подвижництва, алегорія боротьби зі спокусами, де мета – Свята Земля, місця, пов'язані зі земним життям Ісуса Христа.

Історія твору та його автора (~1106–1008 рр.) Кілька редакцій і понад 100 списків із XV ст. Відсутність критичного тексту. Визначальний вплив на традицію паломницької прози.

Композиція твору. Архетип дороги, ідея руху, наближення до мети, зміни світорозуміння, «наповнення радістю». Монастир Сави Освяченого. Образ провідника. Авторські наміри щодо подорожніх вражень: повага до святих місць, збереження в пам'яті їх образів і передання іншим. Функція письма. Авторські описи святих місць як своєрідне унаочнення текстів Святого Письма (Старого і Нового Завітів), а також апокрифічних джерел. Дипломатична місія та представництво Данила. Полемічні настрої.

Допитливість автора, пригоди, побутові деталі. Старанність, об'єктивність, переконливість. «Писав не хитро, але просто».

Іван Франко: «Один з найкраще написаних творів руської літератури задля своєї простоти, ясності стилю і точності в малюванні речей, як і задля свого щирого тону та патріотичного руського почуття».

Практичне заняття № 6

Аналіз «Ходіння» Данила-ігумена.

7. «Слово о полку Ігоревім». Історична канва твору. Проблематика дослідження. Поетика. Переклади. Образи князів.

М. Максимович: «Ви знаєте вже, що згубне полум'я винищило майже

	<p>всі літературні пам'ятки в першому їх розсаднику – в давній, Київській Русі, і що для нас вціліли лише пересадки й відростки їх у монастирях великоросійських».</p> <p>«Слово о полку Ігоревім» і зміна стилю. Орнаментальні ознаки у проповідях Кирила Турівського, в «Молінні Данила Заточника» й у Київському літописі, який дуже добре ілюструє роздробленість Київської Русі. Літописні згадки про похід Ігоря Сіверського. Половецький сюжет.</p> <p>Історія тексту «Слова» та його сприйняття в різний час. Дискусії щодо часу написання, автора й автентичности твору.</p> <p>Осмилення попередньої традиції як вибір можливого, зумовлений авторським наміром викликати процес зміни в переживанні та в навітленні подій. Онтологічні аспекти твору: медіальність (спроба зв'язати докупи «оба поли времени»), гра сенсів, співвідношення мовленнєвості і писемности, реальної та художньої дійсности, поганства та християнства, присутности й відсутности.</p> <p>Композиція «Слова». Характер хронотопа. Переклади й інтерпретації.</p> <p style="text-align: center;">Практичне заняття № 7</p> <p>Жанрово-стильові ознаки «Слова о полку Ігоревім». Образи часу та простору.</p> <p>8. Києво-Печерський патерик. Історія формування тексту. Основні редакції. Композиційна основа. Жанрово-стильові ознаки. Нові інтерпретації та переклади.</p> <p>Жанрові особливості патерика як оповідної історії з життя певного монастиря. Аналоги Києво-Печерського патерика. Головна тема – аскетичні подвиги та духовні й фізичні випробування і прищеплення догматичних та моральних істин християнства. Загальні причини актуальности: аскетизм як спроба зняття конфлікту між релігійними ідеалами й узвичаєним способом життя, як пошук морального імперативу, що висувало монаха як героя часу та визначало його вплив на позамонастирські реалії.</p> <p>Основою сюжету таких більших чи менших оповідань (легенд суто християнського характеру, новел) є чудо. Святе Письмо в контексті Києво-Печерського патерика. Київські та східні джерела патерикового нарративу.</p> <p>Історія укладання тексту й історія його дослідження. Праці Д. Абрамовича, В. Кречотня, архієп. І. Ісиченка. «Критичний текст» патерика, редакції, переклади та барокові «метаморфози».</p> <p>Композиційно-структурні особливості Києво-Печерського патерика. Оповідання Симона й оповідання Полікарпа. Житіє Теодосія Печерського преп. Нестора з погляду патерикової структури. Орнаментальні ознаки тексту. При всій мозаїчності Києво-Печерський патерик – цілісний літературний твір, і ця цілісність проявляється в символічному характері, тобто цілісність як знак Божого промислу наявна в кожній окремій частині тексту.</p> <p style="text-align: center;">Практичне заняття № 8</p> <p>Різновиди патерикових текстів у «Києво-Печерському патерику».</p>
	<p>9. Галицько-Волинський літопис. Історія дослідження. Жанрово-стильові ознаки. Риторика тексту. Образи князів.</p>

	<p>Галицько-Волинський літопис – продовження двох попередніх у нових історичних і літературних обставинах. XIII ст. – особливо важке та загрозливе через зовнішнього ворога, яким стають насамперед татари (Батий зі своїм військом), і через внутрішнього, яким одні для одних стають руські князі у боротьбі за владу. На цьому тлі викладено історію синів і внуків кн. Романа Мстиславича: Данила, Василька, Василькового сина Володимира і лише ситуативно Данилових синів Льва, Мстислава, Шварна, Івана.</p> <p>З літературного погляду, при дотриманні жанрових ознак, як у попередніх літописах, помітна зміна стилю: приклади ускладнення тих самих мовних конструкцій і нарративних моделей, які становили основу «Повісті временних літ». Відбулося, за словами Д. Чижевського, «оброблення», прикрашання традиції, коли стає можливим говорити і про «галицьку школу» в літописанні, і якоюсь мірою про впливи західних хронік.</p> <p>Характерний образ часу, «вписування» дат у потік подій; на основі емоційної пам'яті фіксовано сам процес пригадування: пора року, якою була осінь чи зима, на яке свято відбувалось. У загальному подієвому потоці зросла частка приватного (княжого) життя.</p> <p>В основу авторської нарації покладено внутрішню психологічну перспективу княжих постатей: Данила, Василька, Володимира Васильковича. Водночас кожна з подій має свою символічну перспективу.</p> <p>Літопис є цікавою пам'яткою орнаментального стилю, що впливає на мотивацію та аргументацію викладу, тобто на риторику тексту, що породжує образ історії літописної історії.</p>
	<p style="text-align: center;">Практичне заняття № 9</p> <p>Жанрово-стильові ознаки Галицько-Волинського літопису. Риторика тексту. Образи князів.</p>
	<p>10. Культурно-історичне значення періоду XI–XIII ст. у перспективі розвитку української літератури. Література другої половини XIII – XV ст.</p> <p>Період XI–XIII ст. як власна античність.</p> <p>Поняття «середньовіччя» – час, що минув від падіння античного світу до відродження. Запровадили італійські гуманісти. Складне поняття загалом і ще складніше – для української культури. Водночас часто вживане та доволі «розмите» поняття.</p> <p>Друга половина XIII – XV ст. – занепад держави внаслідок князівських міжусобиць і внаслідок нападів зовнішніх ворогів. Мало пам'яток – «пропаций час» (Д. Чижевський); «абсолютна люка в духовному житті, 300-літній занепад усякої духовної праці, всякої літературної творчості. Рідко котра жива література в світі переходила таку летаргію» (І. Франко); «сумний, але не пропаций час нашого життя» (М. Грушевський); «найглухіші часи у розвитку нашого письменства», «будучі пильні дослідники певно не пошкодують вложеної праці» (М. Возняк).</p> <p>Першим «пильним» був М. Грушевський, який сказав, що найкращим твором тих століть стала сама українська мова.</p> <p>Нові переклади: «Ізмарagd», «Златая ціп», «Маргарит» – слова Івана</p>

	<p>Златоуста (про Давида та Саула), «Златоуст»; «Тлумачна палєя» – розповіді про старозавітні події.</p> <p>Твори: «Слово о погибелі землі Руської»; «Житіє Михайла Чернігівського» (1271); ораторсько-учительна проза.</p>
	<p style="text-align: center;">Практичне заняття № 10</p> <p>Аналіз творів Павла Русина, Юрія Дрогобича, Станіслава Оріховського.</p>
	<p>11. Ренесанс і реформація. Латиномовна українська література XIV – I половини XVI ст. Творчість Юрія Дрогобича, Павла Русина, Станіслава Оріховського.</p> <p>Ідеали Ренесансу. «Первинні» та «вторинні» ознаки. Гуманізм як історико-культурне явище. Ідейною парадигмою класичного – італійського – Ренесансу визнано антропоцентричний гуманізм, повернення до античних мистецтва та філософії; на противагу Середньовіччю – своєрідний виклик Церкві, актуалізація язичництва.</p> <p>Північна Європа та більшість східноєвропейських народів не мали античного минулого. Тут Ренесанс відбувався під гаслом національно-культурного відродження, пришвидшивши формування нових національних держав і Церков. Північний Ренесанс висунув ідею християнського гуманізму. Адепти цієї ідеї виступили з викриттям церковних непорозумінь, посилили увагу до богослов'я, до дослідження Біблії. То був реформаторський дух північного Ренесансу.</p> <p>Вивчення стародавніх мов (латинської, грецької, гебрійської). Розвиток освіти, перші університети. «Сім вільних наук». Упорядкування граматики і словників. Перехід на національні мови. Фолклорні записи. «Дунаю, Дунаю, чому смутен течеш?» у граматиці Яна Благослова.</p> <p>Виникнення та розвиток друкарства. Реформаційні рухи. Виступ Мартина Лютера та початок Реформації (1517), Жан Кальвін. Протестантські громади в Україні.</p> <p>Переклади Біблії національними мовами.</p> <p>Юрій Дрогобич(Котермак). 1450–1494. «Прогностична оцінка поточного 1483 року». Гуманістична декларація перспектив наукового пізнання та вільного розвитку людини.</p> <p>Павло Русин із Коросна (1470–1517). «Пісні Павла Русина з Коросна» (Відень, 1509). Антична образність, християнські мотиви. Жанрова природа віршів. Дві основні теми: поезія та книга. «Похвала поезії» – світлому дару богів. Суголосність небесним сферам. Про творче натхнення, сакральність, безсмертність поетичного слова.</p> <p>Станіслав Оріховський (1513–1566). «Про турецьку загрозу» (1543, 1544); «Про целібат»; «Настанова королеві польському Сигізмундові II Августу»; «Промова на похороні Сигізмунда І».</p>
	<p style="text-align: center;">Практичне заняття № 11</p> <p>Вірші Герасима Смотрицького та Дем'яна Наливайка. Жанри: геральдичний вірш і лямент.</p>
	<p>12. Літературні риси «першого українського відродження» кінця XVI – початку XVII ст. Нові жанри. Острозька школа (1575–1576) і острозькі літературні обрії.</p> <p>Меценати й учителі Острозької школи. Вихід Острозької Біблії (1581). Основні мотиви передмов до Біблії. Слово як зброя. Сенс</p>

	<p>інтелектуальної праці. Початки полемічного письменства. «Ключ Царства Небесного» Герасима Смотрицького в перспективі полемічної літератури. Поети – Герасим Смотрицький, Андрій Римша, Дем'ян Наливайко.</p> <p>Образи княжого роду та княжого дому в геральдичних віршах острозьких авторів. Тема освіти й виховання. «Просьба чительникова о час» Дем'яна Наливайка: швидкоплинність людського життя й бажання наповнити його результатами інтелектуальної праці («даруй ми то прочитати й учинити...»).</p> <p>Лицарські мотиви в ляменті Дем'яна Наливайка «На смерть князя Олександра Острозького». Дистанція між цим твором і «Острозьким лементом» (1636) як дистанція між початком і кінцем острозького освітньо-релігійного проєкту.</p> <p>Композиційно-жанрова особливість «Острозького ляменту 1636 року». Риторика та поетика.</p>
	<p style="text-align: center;">Практичне заняття № 12</p> <p>Літературна спадщина Івана Вишенського.</p>
	<p>13. Традиції братств. Літературний доробок Львівської братської школи. «Просфонема»: образи часу-пори. Тема освіти. Початки різдвяної та великодньої тем. Ознаки раннього бароко.</p> <p>Реформація та її рецепція в Україні – «провід в інтересах духовних і літературних звільна переходить до людей світських» (І. Франко).</p> <p>Братства як «найбільш яскравий орган національної та релігійної акції» (М. Грушевський). Реформаційно-гуманістичні тенденції в діяльності Львівського братства. Освіта як шлях переображення людини.</p> <p>«Просфонема» в перспективі єдності минулого, теперішнього та майбутнього: образ часу-пори. Прообраз барокової композиції. Структура тексту: поєднання прози та вірша, грецької та української транскрипції, кількох віршованих жанрів – створює враження всеохопності, спрямованої на витворення образу того, кого вітають, і на образи тих, хто домагається справедливості в ім'я майбутнього. І якраз у цьому актуальному львівському контексті на увагу заслуговує розгортання характерних для середньовічних літератур топосів: «малого» і «старого», «пір року», «лісу» та «пралісу», «моря» і «хвиль». Власне, «Просфонема» цікава як початкова та неповторна трансформація середньовічної традиції, на основі якої вибудовувано українську гуманістичну перспективу.</p> <p>Різдвяні вірші Памва Беринди: втілення філософії Різдва («слово Отчеє взяло на си тіло»); риторично-стильова природа тексту.</p> <p>«Розмишляє о муцѣ Христа, Спасителя нашого» Йоаникія Волковича в перспективі розвитку воскресно-великодніх «структур сенсу».</p>
	<p style="text-align: center;">Практичне заняття № 13</p> <p>Аналіз «Просфонем», творів Лаврентія Зизанія, Памва Беринди, Йоаникія Волковича.</p>
	<p>14. Київська братська школа. Основні постаті й тексти. Літературні традиції Київської братської школи. «Вірші на жалісний погреб Петра Конашевича-Сагайдачного». Функції жанру ляменту в українській поезії I половини XVII ст.</p> <p>Київський лямент помітно вирізняється з-поміж інших українських</p>

	<p>зразків цього жанру. Образ гетьмана та виразний пласт ренесансної поезики зумовили особливе місце твору в історії української літератури. Д. Чижевський розглядав твір Касіяна Саковича у бароковому контексті, а обґрунтування великої асиміляційної енергії цього стилю не суперечить ані ренесансній концепції твору, ні ренесансній ідеології. Різні студії на основі одного тексту так чи так перегукуються, а відмінності пов'язано з конкретною метою, зі способами аргументації чи з їх відсутністю. Спроба Г. Грабовича зіставити ренесансну ідеологію «Віршів...» із перспективою їх подальшого державотворчого втілення дала йому підставу для висновку про поразку такої ідеології. Та це лише одна з можливих рецепцій твору. Коли ж сприймати цей твір інакше: як літературне втілення тієї ренесансної ідеології, яку сповідували речники першого українського Відродження й ознаки якої розсипано в геральдичних острозьких віршах, у ляментах на честь Олександра Острозького та Григорія Желиборського, – то тоді «Вірші на жалісний погреб Петра Конашевича-Сагайдачного» дають підстави говорити про безсумнівний успіх, «цілісне плетиво», «синтаксичну цілість». «Перекриваючи» певною мірою тло традиції, твір Касіяна Саковича дає можливість спостерігати і за типологією жанру, і за його модифікаціями.</p> <p>Легко припустити, що «мовлені» вірші де в чому відрізнялися від «друкованих». І вірш «На герб сильного войска его королевской милости запорозкого» міг мати характер такого книжного реквізиту, як і віршована «Предмова». Очевидно, з метою дотримання традиційної композиції вкінці ще раз повторено слова надгробного напису, які перед тим виголошував «сімнадцятий» студент.</p> <p>Твір має складну часову палітру. Функція розповіді тут полягає не лишень у тому, щоби виражати час у формах людського досвіду, але і щоби розширювати цей досвід, апелюючи до єдності минулого, теперішнього та майбутнього.</p>
	<p style="text-align: center;">Практичне заняття № 14</p> <p>«Вірші на жалісний погреб Петра Конашевича-Сагайдачного» Касіяна Саковича.</p>
	<p>15. Полемічне письменство: джерела, культурно-релігійні обрії. Корпус полемічних пам'яток. Літературна творчість Івана Вишенського в контексті доби.</p> <p>Полемічна література, яка виникла в XI ст. внаслідок поділу християнства на східне та західне, в XVI ст. набула особливої актуальності у зв'язку з реформаційними та реформаторськими процесами, стала явищем релігійно-культурного самоусвідомлення і невід'ємною частиною першого українського Відродження. Попри спільність тематики, полемічні твори помітно різняться глибиною охоплення проблем, темпераментом і освітнім рівнем авторів, котрих цікавили і догматичні відмінності між різними християнськими конфесіями, і загальні духовні та культурні цінності.</p> <p>У полемічній літературі свого часу Іван Вишенський займав особливе місце, вирізняючись і тим, про що, і – ще більше – тим, як він писав. Поклики на Святе Письмо, на апокрифи та на твори отців Церкви (Діонісія Ареопагіта, Григорія Синаїта, Василя Великого, Григорія</p>

	<p>Богослова, Івана Золотоустого), з одного боку, дають підстави казати, що його стиль сформувався на основі тих книг, які займали почесні місця в монастирських та братських книгозбірнях і які використовували в міжконфесійних дискусіях інші полемісти, котрі опонували західним впливам католицизму та протестантизму, а з іншого – його писання з виразними індивідуальними ознаками, з неповторними інтонаціями не те, що вирізняються з-поміж інших, а й до сьогодні залишаються актуальною науковою проблемою, що потребує різних підходів.</p> <p>Очевидно, що драматичну історію рецепції Івана Вишенського спричинили і його складна натура, й особливість написаного, й віддаленість у часі. І, попри те, що Вишенському щастило на перших вдумливих і глибоких дослідників (досить згадати І. Франка та М. Возняка), кожне покоління перечитує його по-своєму. Треба розуміти, що писання Вишенського, з огляду на їхні радикалізм і суголосність набагато пізнішим процесам, охоче використовувала ідеологічна пропаганда, насамперед в антикатолицькому та соціальному контекстах. Однак від того значення Вишенського не зменшилося. Глибоке зіставлення його спадщини з характером діяльності Львівського братства переконує, що Вишенський не просто стояв на середньовічних позиціях, демонструючи складний процес адаптації середньовічних явищ до нового барокового стилю. Річ у тому, що в його особі українська література, ще здійснюючи перехід із раннього періоду до середнього, вже набувала ознак барокового синтезу, в чому переконують, зокрема, порівняння писань Вишенського з текстами Петра Скарги. Це дає підставу говорити про типологію раннього барокового дискурсу.</p> <p>Якісно нове прочитання літературних пам'яток залежить від загального стану гуманітарного знання, а коли йдеться про Вишенського, то не лише про літературознавство, але так само і про релігію, філософію, історію. Переоцінка історіографічних формулювань чи зміна напрямку дослідження – це той шлях, який відкриває перспективу поглибленого пізнання феномену цього письменника та його аудиторії – словом, творення літературного процесу. А водночас актуальним залишається і досвід багатьох попередніх прочитань, тлумачень, перекладів разом із цілим контекстом, у якому Іван Вишенський жив і писав.</p>
	<p style="text-align: center;">Практичне заняття № 15</p> <p>«Євхаристеріон» Софронія Почаського. Аналіз.</p>
	<p>16. Життєвий і творчий шлях Мелетія Смотрицького. «Тренос», «Лямент на смерть Леонтія Карповича». Погляди на українське віршування.</p> <p>Мелетій Смотрицький – один із найпопулярніших авторів I пол. XVII ст. І. Франко назвав його «комедіантом стилю», хоча Мелетія Смотрицького легко пов'язати з трагізмом людини тієї епохи. Правдою було і те, й те.</p> <p>Як людина, наділена особливою ініціативністю, Смотрицький своїми вчинками виразно демонстрував схильність до змін – перетворення дійсності. Зрештою, письменники-полемісти не раз нагадували своїм оптимізмом діячів Ренесансу. Польський дослідник А. Брюкнер</p>

	<p>порівнював Смотрицького зі Станіславом Оріховським за такими ознаками: впливовість слова, чуттєвість темпераменту, прагнення до переконання.</p> <p>Драматизм долі Мелетія Смотрицького полягає в конверсії – зміні віросповідання, що призвело до втрати однодумців і незрозуміння тих, на кому йому найбільше розходилося. Написав чимало: крім «Треноса», «Верифікацію (виправдання) невинности», «Апологію peregrinacii do східних країв», віршовані тексти, граматику.</p> <p>Джерела біографії: листування, панегірик, який виголосив на похороні Войцех Кортицький, полемічні твори, спрямовані проти Смотрицького та його творів. Біографом Смотрицького був Яків Суша, чия праця вийшла в Римі 1666 року. На «Тренос» відгукнувся Петро Скарга. Мелетія Смотрицького сприймали по-різному.</p> <p>Освіта Мелетія – Остріг, Вільно, Мінськ, Ляйпциг, Нюрнберг, Вітенберг, знову Вільно. У листах до папи просив дозволу втаємничити свій перехід на унію.</p> <p>Є різні підходи до творчості Смотрицького, зокрема «мітологічний», як у монографії С. Бабича «Мелетій Смотрицький у контексті раннього українського бароко»(Львів, 2009). Міт зводить усе до ідентичності, до сутності, а не до подібності. «Церква і віра, у його трактуванні, повинні були стати для православних русинів великою метафорою духовної держави. Тому своє етнічне становище він увиразнює через конфесійну і культурну ідентичність зі Сходом (Візантією, Грецією), через пошук прецедентів історичного існування українців та династичного зв'язку з першохрестителями Київської Русі (через давність походження)» (С. Бабич).</p> <p>У «Верифікації невинности» сказано, що «не віра чинить Русина Русиним, Поляка Поляком, Литвина Литвином, а народження і кров руська, польська і литовська».</p>
	<p style="text-align: center;">Практичне заняття № 16</p> <p>Аналіз «Острозького ляменту».</p>
	<p>17. Українська метафізична лірика. Генеза української метафізичної лірики. «Діоптра» Віталія Дубенського.</p> <p>Епіграми о. Віталія треба сприймати як компонент емблеми, частини динамічного художнього комплексу, який функціонує у складі об'ємнішої текстової системи. Як у багатьох інших випадках, характерна віршована форма взаємодіє в «Діоптрі» з прозовим текстом і має певну структуротворчу функцію.</p> <p>На перший погляд, вірші о. Віталія, якщо їх порівнювати з віршами найближчого до нього, за часом і місцем, острозького кола, можна сприймати як архаїчне явище. Річ у тому, що «Діоптра», з одного боку, продовжує традиції давньоруської аскетичної літератури, а з другого – попри те, що поєднання прозового тексту з віршованим було характерним явищем середньовічного стилю, – на українському ґрунті поява віршованих творів стала ознакою нового чи оновленого стану літературного мислення. Тематика, тональність, послідовне наголошування на проблематичності стосунків людини та світу у віршах о. Віталія перегукуються не лише з монастирським дискурсом ранішого Києво-Михайлівського збірника, але і з набагато пізнішими</p>

	<p>бароковими рефлексіями й уже навіть так увиразнюють багатогранність християнської концепції людського життя, якою були найбільше перейняті українські автори.</p> <p>Отже, епіграми о. Віталія належали до загального дискурсу обговорення призначення та моральності людини. І річ лишень у відмінностях інтерпретації цієї теми: наскільки його твори зумовлено ступенем прив'язаності до способу життя й до свого часу чи спробою подолати цю прив'язаність. На такому тлі о. Віталій вирізняється особливою суворістю й непоступливістю щодо людської поведінки у світі. І якщо Д. Чижевський підкреслював, що «універсалізм барока не лише універсалізм екстенсивний, але й інтенсивний», то це явище, в якому «всеохопливість тематики» співіснує зі всеохопністю її опрацювання, стосується й «Діоптри».</p>
	<p style="text-align: center;">Практичне заняття № 17</p> <p>Епіграми о. Віталія в літературному процесі української літератури I пол. XVII ст.</p>
	<p>18. Літературна спадщина Кирила-Транквіліона Ставровецького: «Зерцало богословії», «Євангеліє учительне», «Перло многоцінне». Історія рецепції Кирилових книг. Герменевтика, риторика та поетика.</p> <p>Історичних документів про Кирила не так і мало порівняно з іншими українськими авторами кінця XVI – I половини XVII ст. Окремі згадки про нього є у «Хроніці Львівського братства», де зазначено, що від братства на зустрічі з царгородським патріархом Єремією, що відбулась у Тернополі 1589 року, промовляв по-грецькому учитель Кирило. Серед матеріалів рукописного збірника з Бібліотеки Осолінських у Львові, які стосуються Кирила, – фрагменти промов у Скитському й Унівському монастирях, листи його та зі згадками про нього. Певну увагу Кирилові присвятив автор «Життя Йова Княгиницького» – монах Ігнатій із Любарова. Збереглися документи про перехід Кирила в унію та про його чернігівський період життя. А головне свідoctво його творчої особистості – видання та рецепція книг: «Зерцала богословії» (1618), «Євангелія учительного» (1619), «Перла многоцінного» (1646).</p> <p>Початок літературної біографії пов'язують із анонімною львівською «Просфонемою», якою в 1591 році вітали митрополита Михайла Рогозу у Львові. Припущення щодо Кирилового авторства цього твору висловив на початку XX ст. М. Возняк. Як одного з авторів «Просфонеми» трактував Кирила Г. Трунте, наголосивши на тих стильових ознаках, які згодом стали характерними для «Перла многоцінного».</p> <p>Дослідників, зокрема й сучасних, цікавило насамперед Кирилове проповідництво. Велике значення для розуміння текстів Кирила мають книги, на яких він виростав, імена отців східної та західної Церков, на яких покликався у тлумаченні богословських проблем: Василія Великого, Григорія Назіянського, Діонісія Ареопігита, Августина Блаженного, Івана Золотоустого, Івана Дамаскина.</p> <p>Цілісного підходу до свого вивчення як явище риторичної традиції вимагає його «Перло многоцінне», що, з одного боку, оприявнює богословські проблеми, якими завжди переймався автор, а з іншого –</p>

	переструктурує та підпорядковує їх новій ерархії цінностей: піднесеності почуттів, небуденному віршованому мовленню.
	Практичне заняття № 18
	«Тренос» Мелетія Смотрицького.
	<p>19. Освітня реформа Петра Могили. Поезія науки й освіти. Барокове примирення античності і християнства. «Євхаристеріон» Софронія Почаського. Особливості композиції. Образ Петра Могили.</p> <p>Тему зміни, зумовленої освітою, яка так чи так наявна у віршованих творах, почавши від острозьких віршів і львівської «Просфонемі», своєрідно розгорнуто у «Євхаристеріоні» Софронія Почаського: з'явилися нове видноколо, нове бачення, пов'язане з легітимізацією освітніх задумів Петра Могили. Що більше, кожна з наук, яку викладали в новій школі, постає як модель світу, рівнозначна з іншими науками, отже, з іншими моделями чи образами світу.</p> <p>Київське «освітнє диво» давало підстави для дуже різних спостережень, зокрема і для характеру тієї самої реформи, особливостей українського бароко, способів навчання та виховання. У той чи той спосіб було спостережено різні ознаки твору, наприклад, ті, які дозволяють бачити його зв'язок зі середньовічною традицією – наповненість разом зі статичністю цієї моделі, що, виходячи з наміру становлення-утвердження порядку речей, повертає до середньовічного способу подання такої непорушності, яка, зрештою, настає внаслідок змін.</p> <p>Зміни, які відбувалися, фактично, можна було би назвати зміною парадигм – античної на християнську. Відбувалася характерна транслокація – перенесення дії в часі, у просторі, а також – оскільки це так велично-несподівано-незбагнено – з дійсності у бік метафізичності, коли все, що відбувається, зумовлено дією духовного закону, «народженістю згори» та проявлено завдяки людським зусиллям. Фактично, головну роль почав відігравати не просто «топос культури», а його сподівана поява, постання нового – київського – Олімпу. Можна припустити, що завершальний образ досвіду культури з'явився на основі й класичної освіти, і досвіду власної культури.</p>
	Практичне заняття № 19
	«Перло многоцінне» як явище християнської риторичної традиції.
	<p>20. Теорія літератури в Києво-Могилянській академії. Київська поетика 1637 року, поетика Теофана Прокоповича (1709), поетика Митрофана Довгалевського «Сад поетичний» (1736–1737).</p> <p>Якщо говорити про розвиток, то в його основі – антична та ренесансна теорія літератури: «Поетика» Аристотеля (жанрово-родова система, науковий аналіз мистецьких форм), «Послання до Пісонів» Горація (поет говорить під впливом Божественного натхнення), далі ренесансні автори Скалігер, Яків Понтана, Мацей Скарбевський. Ренесансна теорія літератури спиралася на діяльність homo faber – людини-творця.</p> <p>Дефініція та приклади, однозначне трактування мистецьких форм.</p> <p>Т. Прокопович писав у своїй «Поетиці»: «Я вважаю, що якщо розглядати лише природу (не кажучи про таємні Божі щедроти), то першим творцем поезії було людське почуття любові».</p>
	Практичне заняття № 20

	«Сад поетичний» Митрофана Довгалевського.
	21. Поезія в Києво-Могилянській академії. Літературні традиції Києво-Могилянської академії. Вірші Івана Величковського, Антонія Радивиловського, Дмитра Туптала, Лазаря Барановича.
	Практичне заняття № 21
	Поетичні збірки Івана Величковського.
	<p>22. Барокова проповідь. Проповіді Лазаря Барановича, Йоанікія Галятовського, Антонія Радивиловського.</p> <p>Рання барокова проповідь: крім Кирила Ставровецького, були відомі вже о. Леонтій Карпович, о. Захарія Копистенський (1624), о. Ігнатій Оксенович-Старушич.</p> <p>Загальні ознаки, зумовлені нагодою і талантом: Захарія Копистенський ділив свою проповідь на вступ і на 4 частини. Алегоричне тлумачення одежі на основі цитати з Книги Буття: «Це ми знайшли. Пізнавай, чи одежа твого сина, чи ні» (брати Йосифа до батька). Щедре насичення тексту не лише біблійними прикладами, але й античними мікросюжетами.</p> <p>Проповідь зрілого бароко.</p> <p>О. Йоанікія Галятовський. «Ключ розуміння» (1659). Видання містило 32 проповіді: на Господні свята і Богородичні. Додано «Науку, албо Спосіб зложення казання». Це вже був підсумок техніки барокової проповіді. З 1640-их років Галятовський регулярно звертався до цього жанру. Проповідував на Волині, потому на Поліссі, з 1650 року викладав риторику в Києво-Могилянській академії. Доповнював і перевидавав: у Києві (1660), у Львові (1663, 1665), у Москві (1669, а заборонено – 1690), в Бухаресті румунською мовою (1678).</p> <p>Взірці проповідей для священиків: тим ключем собі двері одімкнути.</p> <p>Західне вчення про 4 сенси Святого Письма: літеральний, моральний, алегоричний, анагогічний. Приклад – Єрусалим: 1) юдейська столиця, де було розіп'ято Христа; 2) побожна душа, в якій мешкає Христос – Цар слави, подібно як мешкали там юдейські царі; 3) Церква, що воює з трьома ворогами душі: світом, тілом, дияволом; 4) Церква, що тріумфує та перебуває на небі.</p> <p>Найбільш продуктивне алегоричне тлумачення образів. Цінували несподіваність інтерпретації, сполучення позірно несумісних понять. Багато прикладів зі Святого Письма, з фолкльору, часто подавав тлумачення простою мовою.</p> <p>«Наука о зложенню казання» – перший в українській науці трактат із гомілетики. Автор зачіпав проблеми композиції, вибору теми, ерудиції проповідника, засобів зацікавлення слухачів («усе собі нотувати й аплікувати»).</p> <p>Три частини: ексордіум, нарація, конклюдія. Єдність предмета, думки чи теми, повнота і співмірність частин.</p> <p>Лазар Баранович. «Меч духовний» (1666). Складна гравюра на обкладинці. Антиісторично трактував спадкоємність влади московського царя та київських князів. Метафора меча – зі сюжету, коли хапали Христа, а Петро відітнув одному з воїнів вухо: не такий меч, як Петрів..., сей меч як глагол духовний паче потребує вуха (щоби слухати). Тексти розраховано на освіченого. Бароковий концептизм,</p>

	<p>алегореза – двоступеневе прочитання: дослівне та приховане. Багато повторів, членування, анафор.</p> <p>«Труби словес проповідних». На календарні свята, на дні пам'яті святих.</p> <p>Антоній Радивилівський. Проповідував із 1650-их років. Намісник Києво-Печерської лаври з 1671 року, з 1683 року – ігумен Пустельно-Микільського монастиря.</p> <p>«Огородок Марії Богородиці» (1676) – сад як алегорія самої Богородиці, як ідеальний простір для людських талантів. Понад 130 проповідей. Часто по кілька версій. Ряснота прикладів.</p> <p>Володимир Кречотень – дослідник Антонія Радивилівського – поділяв приклади на дві групи: казуси (легенди, анекдоти) і фабули (фацеції, міти, казки, байки, диспути).</p> <p>«Вінець Христов» (1688). Недільні проповіді. Також посвяти: і Христові, й московським царям. 115 проповідей.</p>
	<p style="text-align: center;">Практичне заняття № 22</p> <p>Проповідницька практика Лазаря Барановича, Йоаникія Галятовського, Антонія Радивилівського.</p>
	<p>23. Літературна спадщина Дмитра Туптала. Біографія Дмитра Туптала. Жанрова система. «Життя святих». Історія ідеї написання «Четьїх-Міней» і її втілення. Жанри життя та пам'яті. Вірші Дмитра Туптала.</p>
	<p style="text-align: center;">Практичне заняття № 23</p> <p>«Життя святих» Дмитра Туптала: структура, жанрові різновиди.</p>
	<p>24. Барокова драма: джерела, жанрові різновиди (історична драма, містерія, драма-міраклъ, мораліте, інтермедія). Авторська й анонімна драма.</p> <p>Репертуар українського шкільного театру: декламації та діалоги, досценічна драма, різдвяна, великодня драми; житійна, або агіографічна, драма, повчальна (мораліте), історична драма.</p> <p>Драма має давні традиції: драматична форма повчань отців Церкви, у нас – фактично, від Кирила Турівського; драматична форма в літургійній практиці, у простому середовищі (інтермедії).</p> <p>Різний відлік: 1619 – інтермедії до драми Якуба Гаватовича.</p> <p>«Розмишляє...» Йоаникія Волковича. Дійові особи (алегоричні постаті): три Душі, Милість Божа, десять ангелів-Вісників, Розум, Пам'ять, Воля, Тріумф, Хрест, Копіє, Палиця, Гвоздіє, Душа побожна. Зміст.</p> <p>Барокова готика.</p> <p>Андрій Скульський. Вірші з трагедії «Христос Пасхон» Григорія Богослова (1630). Богородиця під хрестом.</p> <p>Загалом, драма – явище західне. Значною мірою пов'язана зі школою як один зі способів навчання. Частиною драми часто ставали диспути.</p> <p>Л. Білецький описував, як вулицями Кракова чи Вільна рухалися колісниця, прикрашені квітами та написами, на колісницях – постаті-алегорії, химерні костюми, пишні вірші.</p> <p>Від досценічної драми – до сценічної. Початок театру. Загальний осуд театру прокотився, за спостереженням В. Перетца, в Польщі в 1560–1579 роках. Іван Вишенський засуджував «новомодні вистави» (1596, 1606). Збереглася вертепна скринька (кадовб) із 1591 року зі Львова.</p>

	<p>Теорія драми в Києво-Могилянській академії. У курсі поетики: 5 дій, у кожній – до 10 актів, у кожному акті – найбільше 3 особи, починалося з прологу. Перша дія – алегоричні чи символічні сцени, могли бути німі чи, навпаки, з музичним супроводом. Кожну дію закінчував виступ хору. Зрештою, так було прийнято на Заході.</p> <p>Отже, ще про жанри. Містерія – з грецької «таємниця, таїнство» – драма на біблійний сюжет: різдвяна та великодня. Міраклъ (mirakulus – чудо) – про житіє святого та про чудеса. Мораліте – повчальна драма. Джерелами драм часто ставали біблійні сюжети, житія, апокрифи, рідше – історичні події.</p> <p>Драма була тісно пов’язана зі світобаченням, із християнським образом світу:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Світ як театр – театр як світ: небо (рай – сад із огорожею, в раю – Бог, славний гетьман, але рай – це й місце гріхопадіння), земля, пекло. 2. Бароковий театр – це і завершальна стадія розвитку цієї епохи. 3. Рівні (реєстри бароко) – поважні дії та розважальні – інтермедії. 4. Образи-алегорії, образи-символи, видовищність, піднесена до абсолюту. 5. Видовищність як принципово нову категорію декларували зі сцени. <p>Барокові драми: «Олексій, чоловік Божий» (1673), походить зі «Житій святих» Петра Скарги; Дмитро Туптало. «Комедія на Успеніє Богородиці» (1677), «Комедія на день Різдва Христова» (1702), житійна драма «Ростовское дійство»; анонімна «Милість Божа»; «Володимир» Теофана Прокоповича (1705), на честь І. Мазепи, який відвідав академію 3 липня; Андрій Горка. «Йосиф Патріярха» (1708, в академії); Григорій Кониський. «Воскресеніє мертвих» (1747).</p>
	<p>Практичне заняття № 24 Драми Дмитра Туптала. «Слово о збуренню пекла».</p>
	<p>25. Барокова історіографія. Рецепція історичних подій в українській літературі XVII–XVIII ст. «Історичні» вірші середини XVII ст. Історична проза. Документальна основа козацьких літописів і прийоми літературних містифікацій.</p> <p>Відновлення літописної традиції. Джерела – різні: давня історія – за староруськими літописами; нові часи – на підставі записів попередників, документів, спогадів сучасників, власних спостережень. Чужоземні джерела. Хроніки М. Бельського, М. Стрийковського.</p> <p>Розвиток історично-мемуарної прози від окремих монастирських, місцевих літописів, реєстрів до широких синтетичних напівнаукових-напівлітературних праць.</p> <p>Густинський літопис (1623–1627). Передмова до читача: «Автори сеї хроніки руської, хоч і були людьми смертними, дбали про те, щоб передати історичну пам’ять».</p> <p>У 1670 році його переписав єромонах Густинського монастиря (біля Прилук) Михайло Лосицький. Автор – невідомий. Була думка, що цим автором міг бути Захарія Копистенський. У передмові М. Лосицький писав, що кожна людина має природжену любов до батьківщини, й автори цієї хроніки хотіли, щоби майбутні покоління знали про події минулого, тому вони це минуле описали. Радив після прочитання передати «юнійшим». Тут використано «Повість временних літ»,</p>

	<p>Київський і Галицько-Волинський літописи, Києво-Печерський патерик, твори Мелетія Смотрицького, а також праці грецьких хроністів, польських істориків.</p> <p>Також були Підгорецький, Межигірський, Крехівський, Добромильський літописи.</p> <p>Світські крайові літописи: Львівський (1339 – кін. XVII ст.), Острозький (1500–1636), Хмельницький (1636–1649); літопис Якіма Єрлича; Чернігівський літопис (1591 – кін. XVII ст.), «Синопис» (надрукований 1671 року) – дуже популярний. Історія – від найдавніших часів. Про ідолів, бо язичництво збереглося «до цього часу». Проте нема і згадки про національно-визвольну війну.</p> <p>Загалом намагалися бути об'єктивними, точними та послідовними козацькі літописці. Літописи Самовидця, Г. Граб'янки, С. Величка стали, за словами І. Франка, «грандіозною реконструкцією козаччини».</p>
	<p align="center">Практичне заняття № 25</p> <p>Літопис Самійла Величка.</p>
	<p>26. Творча спадщина Климентія Зіновієва: соціальна функція його віршів, бароковий каталог ремесел.</p>
	<p align="center">Практичне заняття № 26</p> <p>Аналіз віршів Климентія Зіновієва.</p>
	<p>27. Українське низове бароко. «Сміховий світ» мандрованих дяків. Основні жанри школярської гумористики та характерні явища її розвитку.</p>
	<p align="center">Практичне заняття № 27</p> <p>Вірші Петра Поповича-Гученського, «пісні про світ» Олександра Падальського, Івана Пашковського.</p>
	<p>28. Творчість Семена Климовського. Постать Семена Климовського й українська літературна традиція. Християнські мотиви у книжці «О правосудію».</p>
	<p align="center">Практичне заняття № 28</p> <p>«О правосудію» Семена Климовського. Аналіз риторики та поезики.</p>
	<p>29. «Богогласник». Антологія релігійної поезії XVIII ст. Принципи укладання. Жанрові різновиди. Історія та проблематика дослідження «Богогласника».</p>
	<p align="center">Практичне заняття № 29</p> <p>Аналіз пісень «Богогласника».</p>
	<p>30. Григорій Сковорода. Філософська проза. Українські попередники Сковороди у філософії та в літературі. Співвідношення поезії та філософії. Основні теми й мотиви. Філософська проза Григорія Сковороди: жанрові різновиди. «Сад божественних пісень» Г. Сковороди. Біблійні джерела. Багатозначність і невичерпність сенсу як засадничі принципи поетичного мислення.</p> <p>Народження, навчання.</p> <p>Праця в Переяславській колегії, конфлікт із єпископом через курс поезики.</p> <p>Нестатки та невибагливість.</p> <p>Учитель Василя Томари, конфлікт.</p> <p>Знов у Переяславі, знов у Томари.</p> <p>«У чернецтві бачив похмуру гніздо скваних пристрастей, які душать</p>

буття. Одруження, хоч схвалюване природою, все ж не було присмним для його безжурного характеру»; «не вибравши собі жодного стану, він твердо поклав на своєму серці прикрасити своє життя стриманістю, задоволенням малим, цнотливістю, смиренням, працелюбністю, терпінням, добродушністю, простотою манер, щирістю, облишити всі суєтні намагання, всі турботи надбання майна, всі труднощі надмірностей» (М. Ковалинський).

Сон у Ковряях 1758 року – образ суєти, характерний для всіх станів.

У харківській колегії – 1759 р. Працював із успіхом, але знову порада прийняти чернецтво.

Оселівся в околицях Білгорода. Знов у Харкові, прийшов до колегії познайомитися з племінником NN. То і був М. Ковалинський. «Сковорода стверджував, що в усіх тих мужів (Марк Аврелій, Тит, Сократ, Платон) діяв вишній дух, тому вони заслуговують не на осуд, а на пошану та наслідування в любові до істини, і якщо Бог – істина, то вони були вірні слуги його» (М. Ковалинський).

Сковорода викладав синтаксис і грецьку мову. Конфлікт середовища та Сковороди. Сон М. Ковалинського про святих мучеників: Ананія, Азарія, Мисаїла (їхні імена на небі написано по складах, а вогненні літери падали на Сковороду). Деякі падали й на Ковалинського, і це породжувало полегкість, радість. І старий священник витлумачив сон, що треба слухати Сковороду. І сон приніс довір'я.

То були ті самі отроки з пісні Івана Дамаскина, яку любив співати Сковорода – золотий образ на Деїровому полі (Книга пророка Даниїла, 3).

«Блаженний, хто святість серця, тобто щастя своє, закрит не ризою, а волею Господньою» (Г. Сковорода) – в Києві. Про театр і про ролі.

У 1766 році – курс «Вступні двері до християнської доброчесности» для молодого шляхетства Харківської губернії. Єпископ білгородський вважав це втручанням у права Церкви, бо курс був нетрадиційним. Сковорода відповів: «Дворянство відрізняється одягом від народної черні та монахів. То чому ж йому не мати й відмінних поглядів про те, що треба йому знати в житті?»

Його обвинувачували то в маніхействі (бо ганив споживання м'яса та вина), то в мізантропізмі, бо уникав людей, то у богохульстві (бо називав шкідливими срібло, золото, дорогий одяг, а їх створив Бог). Сковорода не хотів, аби цим наклепам повірили простодушні серця, тому пояснював свої погляди.

У 1770 році Дух наполегливо велів відбути з Києва (починався мор). В Охтирці зрозумів, що його попередив Бог, – пережив радісне потрясіння: вранці в саду «цілий світ щез переді мною; лише почуття любові, благонадійности, спокою, вічності оживляло моє існування».

Північні молитви, боротьба зі самим собою.

Богомислення – як найдостойніше принесення молитви Богові, пошук істини чистим серцем. «Устаньте, ліниві й завжди донизу схилені розуму мого помисли! Підніміться й вознесіться на гору вічности!»

«Небо та пекло борються в серці мудрого, і чи може він бути бездіяльний, без справ, без подвигу, без користи людству?»

Розмова з М. Ковалинським про Святе Письмо: «Багато... роблять

	<p>наклеп, начебто я відкидаю історію Старого та Нового Завітів, тому що визнаю і сповідаю в ній духовний розум, відчуваю Богом писаний закон і добачаю сутне через буквальний зміст. Я доповнюю цим історію, а не руйную, бо як тіло без духу мертво, так і Святе Письмо – без віри; віра ж є звістка невидимих». «Я навчаюся з історії (про Аарона-первосвященника, котрий кинув у вогонь золотого тільця), що людське серце не може бути без вправи та що коли від нього віддаляється священна думка, поняття істини, дух розуму, то воно відразу впадає в підлі заняття, не гідні його високого роду, й шанує, величає, обожнює мерзенне, нікчемне, суєтне». «Бо що ж просте, як не дух?» «Що складне, якщо не плоть, історія, зовнішність?» «Та ці історичні християни, обрядні мудреці, буквальні богослови, люди, котрі не мають духу, хулять те, чого не розуміють».</p> <p>Про смерть: минає образ цього світу і, наче сон того, хто прокинувся, зникає.</p> <p>Сковорода – увінчаний знаменами істини, й ті, що ходять, обвішані знаменами спокус, у масках істини.</p>
	<p style="text-align: center;">Практичне заняття № 30</p> <p>Аналіз діалогів Григорія Сковороди. Аналіз віршів «Саду божественних пісень».</p>
	<p>31. «Історія Русів»: образ української історії. «Історія Русів» – підсумки розвитку барокової історіографії. Проблема авторства. Способи викладу. Образ української історії. Жанрово-стильові риси.</p> <p>Проблематика дослідження. Близькість до літописної традиції.</p> <p>Проблема ідентичності. На думку М. Скринника, функція цього твору – «Розбудити народ як націю та змусити його повірити в своє призначення і місце в історії».</p> <p>Це й літопис, і політичний памфлет, й історичний епос, який розповідає про «абсолютне минуле», яке наявне в теперішньому й у майбутньому. Як історичний епос не передбачає автора, бо відсторонений від його особи. Вихідні моменти:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) з праджерел; 2) козацтво як руське лицарство; 3) козаки шляхетні за природою; 4) збереження самобутности – це утвердження відданости Творцеві; 5) самодостатність Малоросії як єдиної та прямої спадкоємиці Русі. З акцентом на тому, що народ був від віків вільний, ні від кого не залежний і ніким не завойований; 6) структуру нації, базовану на споконвічних народних звичаях, розглянуто у вертикальному й у горизонтальному вимірах. Це – шляхетство (лицарство – козаки з роду та з породи), духівництво (також лицарство), поспільство (купці, міщани, вільні миряни). <p>«Стало на часі витворити таку оповідь-діалог, яка передбачала б однакове життєбачення автора, читача та героїв оповіді, бо всіх їх об'єднує одна й та сама правда». Подвижництво князів-державників України-Русі, котрі, злучивши свою державу з державою Литовською, не лише зберегли недоторканими права та звичаї руські, але і сприяли їх запровадженню на всіх землях литовських «разом із письменами або</p>

	<p>грамотою руською».</p> <p>Неперехідні цінності:</p> <ul style="list-style-type: none"> - минуле – джерело та початок усіх цінностей; - правда виражає порядок життя; - кривда – порушення життєвого порядку. <p>Смерть як безчестя (з боку підступних ворогів – заманити і знищити). Проте слід не ухилятися від смерти, а з честю її прийняти.</p> <p>Правда як критерій легітимності.</p> <p>Єдність духовної, церковної та політичної старовини. З погляду історичної науки, це – мітологізована інтерпретація, яка має за мету легітимацію (обґрунтування) історії власного народу та національної ідентичності.</p> <p>П. Куліш: «Чужі зазіхачі, прийшовши на нашу землю, зробили з руського народу народ-хохол, а московські книгогризи, бачачи таке нечестя до давньої руської землі, почали доводити народу-хохлу, що на білому київському піску помітно сліди північно-російських личаків».</p> <p>Отже, «Історію Русів» спрямовано на донесення до народу Правди, що виражає автентичний для українського світу порядок життя, вертикальну структуру життєвого світу нації як ерархізованого соціального організму, де кожна зі соціальних сфер виконує природно властиву їй функцію. Народ упізнає правду через Слово, яке містить сенси, засвідчені історичною пам'яттю: правда не потребує жодного доведення, бо вона абсолютна, неперебутня, свята (це – на противагу раціоналістичному наративу, спрямованому на доведення істини як протилежності фальші). В «Історії Русів» усе, що цінне, потрактовано як справедливе, бо передане через Слово. Ця фактологічність своєрідна, незмінна в тому сенсі, що виражає чесноти, які сповідує кожен представник нації та всі разом (ми): честь, славу, мужність, шляхетність, справедливість, які походять від найпершого князя Роса, Яфетового внука. Ці чесноти справіку дарував Бог.</p> <p>Абсолютне минуле має здатність існувати крізь час. Правда визволяє.</p> <p>«Малоросія – нова назва Русі, тоді як Московщина, ламаючи міждержавну угоду та спекулюючи на єдиновірстві двох народів, неправдами колонізувала Русь».</p> <p>В «Історії Русів» абсолютне минуле – це сарматський міт, яким підкреслено нерозривну історичну тяглість козацького народу від Русі до України «малоросійської», тобто</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) первісна структура спільноти є перманентно сталою в часі; 2) твір звеличує всіх наступних достойників нації, котрі своїми вчинками (подвигами, мужністю) виявляють причетність до «найпершого» народу; 3) цей наратив протиставляє козацькому народу два сусідні народи: «єдинокровний» польський і «єдиновірний» російський.
	<p style="text-align: center;">Практичне заняття № 31</p> <p>Аналіз жанрово-стильових ознак «Історії Русів».</p>
	<p>32. Василь Григорович-Барський і його «Мандри по Святих місцях Сходу з 1723 по 1747 рік». Нова версія української паломницької прози: белетризація стилю, психологізм викладу.</p>
	<p style="text-align: center;">Практичне заняття № 32</p>

	Образ Святої землі в «Мандрах по святих місцях Сходу з 1723 по 1747 рік».
Підсумковий контроль, форма	Іспит.
Пререквізити	Однією з форм, які дозволяють активізувати знання з української літератури XI–XVIII ст., є мотиви, алюзії на давні теми чи й ті самі образи в авторів XIX та XX–XXI ст. У процесі засвоєння важливого значення набуває ознайомлення з працями істориків, філософів, мовознавців, мистецтвознавців, спрямованими на розуміння й інтерпретацію тих самих явищ.
Навчальні методи та техніки, які будуть використовуватися під час викладання курсу	Лекції, дискусії.
Необхідне обладнання	Загальнонавчавні програмий операційні системи.
Критерії оцінювання (окремо для кожного виду навчальної діяльності)	Розподіл балів для іспиту: <ul style="list-style-type: none"> • Участь студента у практичних заняттях і самостійна робота – 50 балів. • Відповідь на іспиті – 50 балів.
Питання до заліку чи екзамену.	Питання для самоконтролю: <ol style="list-style-type: none"> 1.Перекладна література як явище давньокиївського письменства. 2. Житійні твори преподобного Нестора. 3.«Слово про Закон і Благодать» митрополита Іларіона як пам'ятка гомілетичної літератури. 4.Жанрово-стильові ознаки «Слова про Закон і Благодать» митрополита Іларіона. 5.Образ митрополита Іларіона за «Словом про Закон і Благодать». 6.Жанрово-стильові ознаки «Повчання дітям» Володимира Мономаха. 7.Українська ораторсько-проповідницька проза XI–XII ст. Основні теми та мотиви. 8.Образ християнської держави у «Повісті временних літ». 9.«Повість временних літ» як пам'ятка літератури. 10. Твори монументального стилю. Аналіз стильових ознак однієї з пам'яток. 11. Товри орнаментального стилю. Аналіз стильових ознак однієї з пам'яток. 12.Образ ігумена Данила за текстом його спогадів про Святу Землю. 13.«Паломництво» Данила в контексті літератури Київської Русі. 14.Києво-Печерський патерик. Загальна характеристика. 15.Історія укладання Києво-Печерського патерика. 16.Галицько-Волинський літопис і давньоруська літописна традиція. 17.Галицько-Волинський літопис як пам'ятка орнаментального стилю. 18.«Слово о полку Ігоревім». Сучасні проблеми дослідження. 19.Жанрова система української літератури XI–XIII ст. 20.Українська латиномовна поезія. 21.Літературна спадщина Івана Вишенського. 22.Полемічна література. Основні постаті й твори. 23.Віршовані пам'ятки острозької школи. 24.Літературний доробок Львівської братської школи.

	<p>25.Українське літературне бароко. 26.Літературний портрет Кирила-Транквіліона Ставровецького. 27.Життєвий і творчий шлях Мелетія Смотрицького. 28.Вірші Івана Величковського. 29.Літературна спадщина Дмитра Туптала. 30.Козацьке літописання. Загальний огляд 31.Літопис Самійла Величка й українська літописна традиція. 32.Літопис Самійла Величка як пам'ятка українського бароко. 33.Образ Богдана Хмельницького в літописній традиції. 34. Григорій Сковорода. Співвідношення поезії та філософії. 35.«Сад божественних пісень» Григорія Сковороди як збірка барокової лірики. 36.Українське бароко. Хронологічні межі. Джерела. Природа барокового тексту. 37.Концепція стилів Дмитра Чижевського. 38.«Байки харківські» Григорія Сковороди. 39.Українське літописне оповідання. Характер розвитку. 40.Дмитро Чижевський як дослідник давньої української літератури.</p>
Опитування	<p>Анкету-оцінку з метою оцінювання якості курсу буде надано по завершенню курсу.</p>